

การขับเคลื่อนยุทธศาสตร์การพัฒนาคุณภาพชีวิตผู้สูงอายุ 20 ปี จังหวัดบุรีรัมย์

ปิยนาม เสี่ยมศักดิ์

นักพัฒนาสังคมชำนาญการพิเศษ

สำนักงานพัฒนาสังคมและความมั่นคงของมนุษย์จังหวัดบุรีรัมย์

ที่มา สถานการณ์ และภาพรวม

การเปลี่ยนแปลงโครงสร้างของประชากรเกิดขึ้นอย่างรวดเร็วในช่วง 3 - 4 ทศวรรษที่ผ่านมาทำให้ประเทศไทยเข้าสู่การเป็นสังคมผู้สูงอายุ (Ageing Society) ตั้งแต่ประมาณปี 2543 - 2544 คือ มีประชากรอายุ 60 ปี คิดเป็นสัดส่วนมากกว่าร้อยละ 10 ของประชากรทั้งหมด และคาดการณ์ว่า ในอีก 7 - 8 ปี ข้างหน้าจำนวนผู้สูงอายุจะเพิ่มขึ้นถึงร้อยละ 20 และจะทำให้ประเทศไทยเข้าสู่ภาวะการเป็นสังคมผู้สูงอายุแบบสมบูรณ์ (Aged Society) ในที่สุด จังหวัดบุรีรัมย์ก็ไม่อาจหลีกเลี่ยงความเปลี่ยนแปลงนี้ได้ ปัจจุบันจังหวัดบุรีรัมย์มีจำนวนผู้สูงอายุ 223,999 คน คิดเป็นร้อยละ 14.11 ของประชากรทั้งหมด การเข้าสู่สังคมผู้สูงอายุและจำนวนที่เพิ่มมากขึ้นของประชากรกลุ่มนี้ จำเป็นอย่างยิ่งที่ผู้บริหารและทุกฝ่ายที่เกี่ยวข้องจะต้องให้ความสำคัญและร่วมกันกำหนดยุทธศาสตร์ที่เหมาะสมในการรองรับ และร่วมกันพัฒนาคุณภาพชีวิตของผู้สูงอายุ เพื่อให้เป็นทรัพยากรที่มีคุณภาพและสามารถพึ่งพาตนเองได้ ให้เป็นกลุ่มประชากรที่ “สูงวัยอย่างมีคุณค่า ฆราอย่างมีศักดิ์ศรี” ต่อไป

อย่างไรก็ตาม เป็นที่ยอมรับโดยทั่วกันว่า ในความเป็นจริงยังมี ผู้สูงอายุจำนวนมากไม่น้อยที่ตกอยู่ในภาวะยากลำบาก ทั้งทางด้านร่างกาย จิตใจ เศรษฐกิจ และสังคม อาทิ

- ผู้สูงอายุถูกทอดทิ้ง มีรายได้น้อย อยู่ใต้เส้นความยากจน รายได้ไม่พอเลี้ยงชีพ และมีรายได้หลักจากเบี้ยยังชีพเท่านั้น

- ผู้สูงอายุมีที่อยู่อาศัยไม่เหมาะสม เสี่ยงต่อการหกล้ม และนำไปสู่สภาวะความพิการ และเป็นผู้ป่วยติดเตียงต่อไป

- ผู้สูงอายุส่วนหนึ่งต้องรับภาระดูแลผู้สูงอายุด้วยกันเอง ดูแลคนพิการ และเด็ก ในครอบครัว

- ผู้สูงอายุไม่มีอาชีพรองรับหลังเกษียณ ไม่สามารถพึ่งพาตนเองทางเศรษฐกิจได้ สำนักงานสถิติแห่งชาติประเมินว่า มีผู้สูงอายุมากกว่าร้อยละ 60 ที่ไม่มีอาชีพและไม่มีงานทำ ซึ่งส่งผลกระทบต่อรายได้และคุณภาพชีวิตตามมา

- ผู้สูงอายุมีสุขภาพไม่แข็งแรง ขาดความรู้ในการดูแลตนเอง และการป้องกันโรค

- ผู้สูงอายุขาดการมีส่วนร่วมในกิจกรรมทางสังคม ส่งผลกระทบต่อภาวะโดดเดี่ยว แยกตัว และภาวะซึมเศร้า

ทิศทางการพัฒนาคุณภาพชีวิตผู้สูงอายุในปัจจุบันของจังหวัดบุรีรัมย์

1. จังหวัดยังไม่มีแผนยุทธศาสตร์ด้านการพัฒนาผู้สูงอายุที่ชัดเจน และยังยื่น การทำงานยังเป็นลักษณะต่างคนต่างทำ แต่ละหน่วยงานยึดถือแผนงานของตนเอง ขาดการบูรณาการและความร่วมมือ ทั้งในระดับ

หน่วยงานและในระดับท้องถิ่น หน่วยงานที่ไม่มีภารกิจโดยตรงด้านผู้สูงอายุ ไม่สามารถเข้ามามีส่วนร่วมในการพัฒนาคุณภาพชีวิตผู้สูงอายุได้

2. จังหวัดขาดฐานข้อมูลขนาดใหญ่ (Big Data) ที่สามารถตอบโจทย์ ได้ว่าสถานการณ์ผู้สูงอายุในจังหวัดอยู่ในสถานะใดมีความจำเป็นเร่งด่วน เรื่องใด และกลุ่มเป้าหมายที่จำเป็นต้องได้รับความช่วยเหลืออยู่ที่ใด ขาดการแชร์ข้อมูลร่วมกัน

3. จังหวัดขาดการระดมทรัพยากรและความร่วมมือจากทุกภาคส่วน ในการจัดการปัญหาและพัฒนาคุณภาพชีวิตผู้สูงอายุ หน่วยงานภาครัฐยังเป็นหน่วยงานหลักในการจัดสรรทรัพยากรและกำหนดแผนงาน/โครงการ ลงไปในพื้นที่ ภาคเอกชน และภาคประชาชน ยังมีบทบาทไม่มากนัก ในการเข้ามามีส่วนร่วม

4. จังหวัดยังขาดนวัตกรรมใหม่ ๆ และรูปแบบการจัดการที่เหมาะสม กับบริบททางสังคมและวัฒนธรรม และเข้าถึงสภาพปัญหาความต้องการ ที่แท้จริงของผู้สูงอายุ

ข้อเสนอแนะเชิงนโยบายเพื่อการพัฒนาคุณภาพชีวิตผู้สูงอายุ จังหวัดบุรีรัมย์ วิสัยทัศน์ “สูงวัยไม่ไร้ค่า ชราอย่างมีศักดิ์ศรี สร้างสังคม รมย์บุรี ทุกชีวิล้วนเท่าเทียม”

มาตรการแก้ไขปัญหา

การจัดทำยุทธศาสตร์ผู้สูงอายุ 20 ปี เพื่อวางแผนรองรับการเข้าสู่ สังคมผู้สูงอายุแบบสมบูรณ์ (Aged Society) ในอีก 7 - 8 ปี ข้างหน้า โดยมุ่งเน้นการพัฒนาแบบองค์รวม ไม่แยกส่วน และระดมความร่วมมือ จากทุกภาคส่วน โดยเน้นการนำเทคโนโลยีมาใช้และพัฒนานวัตกรรม

ที่เหมาะสมกับสภาพสังคมและตอบสนองความต้องการของผู้สูงอายุ
อย่างแท้จริง

แผนการปฏิบัติงาน

1. จัดทำแผนยุทธศาสตร์จังหวัด 20 ปี (แบ่งเป็น 4 ระยะ 5 10 15 และ 20 ปี) เพื่อกำหนดทิศทางและเป้าหมายของจังหวัดบุรีรัมย์ ในการสร้างสังคมผู้สูงอายุที่มีคุณภาพ โดยกำหนดให้ทุกอำเภอ และตำบล มีแผนพัฒนาคุณภาพชีวิตผู้สูงอายุเป็นของตนเอง เพื่อสามารถคาดการณ์ ปัญหาและจัดระบบสวัสดิการรองรับได้อย่างเป็นระบบ และสามารถ กำหนดเป้าประสงค์ได้ว่าแต่ละพื้นที่กำหนดคุณลักษณะที่พึงประสงค์ ของผู้สูงอายุในพื้นที่ของตนเองไว้อย่างไร และทำอย่างไรถึงจะไปถึงเป้าหมาย นั้นได้ โดยตั้งเป้าให้แผนยุทธศาสตร์การพัฒนาคุณภาพชีวิตผู้สูงอายุ ถูกบรรจุอยู่ในแผนยุทธศาสตร์จังหวัดในระยะยาวต่อไป (Innovation)

2. มีการจัดการฐานข้อมูลขนาดใหญ่อย่างเป็นระบบ (Big Data) มีการสำรวจข้อมูลผู้สูงอายุแบบเต็มพื้นที่ในทุกมิติ เพื่อทราบสถานการณ์ ปัญหาและความต้องการ เพื่อนำไปสู่การจัดทำแผนปฏิบัติงานที่เหมาะสม ในแต่ละพื้นที่ต่อไป มีการพัฒนาระบบฐานข้อมูลกลางที่ทุกหน่วยสามารถ เข้าถึงและใช้ประโยชน์ได้ ข้อมูลผู้สูงอายุทุกรายมีการกำหนดพิกัด (GPS) เพื่อที่หน่วยงานที่เกี่ยวข้องจะสามารถนำบริการไปสู่ผู้สูงอายุแต่ละรายได้ ง่ายขึ้น มีการแชร์ข้อมูลเพื่อใช้ประโยชน์ร่วมกัน (Digitalization)

3. ส่งเสริมการมีที่อยู่อาศัยที่มั่นคงให้แก่ผู้สูงอายุ โดยร่วมกับ ทุกภาคส่วนในการซ่อม สร้าง ให้ผู้สูงอายุมีที่อยู่อาศัยที่ปลอดภัย ลดอัตรา การบาดเจ็บและพิการ โดยระดมทรัพยากรทั้งจากงบประมาณปกติของ

ทางราชการ องค์กรภาคธุรกิจ (CSR) และภาคประชาสังคม (Volunteer) ในการปรับปรุงที่อยู่อาศัยที่เหมาะสมให้กับผู้สูงอายุ โดยตั้งเป้าหมายว่าใน 20 ปี ข้างหน้า ผู้สูงอายุทุกคนในบุรีรัมย์จะมีที่อยู่อาศัยที่เหมาะสม และมีคุณภาพชีวิตที่ดีขึ้น (Collaboration)

4. สนับสนุนการจ้างงานและการส่งเสริมอาชีพให้แก่ผู้สูงอายุ โดยประสานความร่วมมือกับภาคธุรกิจ และภาคราชการ ในการจ้างงาน ผู้สูงอายุที่มีสุขภาพแข็งแรงให้สามารถมีงานทำ มีรายได้ มีการเพิ่มพูนทักษะความรู้ให้แก่ผู้สูงอายุหลังเกษียณ เพื่อให้มีทางเลือกในการประกอบอาชีพ และสนับสนุนเงินกู้ไม่มีดอกเบี้ยในกรณีที่ผู้สูงอายุประสงค์จะประกอบธุรกิจส่วนตัว ส่งเสริมการพัฒนาผลิตภัณฑ์และเพิ่มมูลค่าผลิตภัณฑ์ของผู้สูงอายุ (Branding) ตลอดจนขอความร่วมมือภาคธุรกิจ ในการเปิดโอกาสให้ผลิตภัณฑ์ของผู้สูงอายุได้วางจำหน่าย มีการยกย่อง เชิดชูเกียรติหน่วยงาน/องค์กรที่สนับสนุนการจ้างงานผู้สูงอายุ เพื่อเป็นขวัญกำลังใจในการดำเนินการต่อไป ตลอดจนจัดทำฐานข้อมูลผู้สูงอายุ ที่ประสงค์จะเข้าสู่ตลาดแรงงาน เพื่อให้ผู้ประกอบการสามารถเลือก ผู้สูงอายุที่มีความเหมาะสมเข้าทำงานได้ (Innovation Collaboration and Digitalization)

5. การสนับสนุนการออกกำลังกายและการกีฬาที่เหมาะสมกับผู้สูงอายุ ตามนโยบายของจังหวัดที่ตั้งเป้าเป็น Sport City โดยส่งเสริมให้ผู้สูงอายุได้ออกกำลังกายอย่างน้อยสัปดาห์ละ 3 วัน ๆ ละ 1 ชั่วโมง โดยพัฒนารูปแบบการออกกำลังกายที่ทุกคนสามารถทำได้ มีการจัด กีฬาผู้สูงอายุในทุกตำบล อำเภอ และมหกรรมกีฬาผู้สูงอายุในระดับจังหวัด

ต่อไป ตลอดจนสนับสนุนให้มีสถานที่ออกกำลังกายที่เหมาะสมกับผู้สูงอายุ
อย่างเพียงพอ (Innovation)

6. ส่งเสริมให้เกิดการพัฒนาระบบบริการทางสุขภาพที่ผู้สูงอายุ
สามารถเข้าถึงได้ง่าย ทั้งระบบ Mobile Unit และการพัฒนา Application
ที่ผู้สูงอายุสามารถเข้ามาหาข้อมูล และขอคำปรึกษาเรื่องสุขภาพ และเรื่อง
อื่น ๆ ได้ มีระบบ Referral ที่ชัดเจนและมีประสิทธิภาพ มีระบบการ
ติดตามผู้สูงอายุเฉพาะรายที่ประสบปัญหา เช่นผู้สูงอายุที่ป่วยติดเตียง
ช่วยเหลือตนเองไม่ได้ และผู้สูงอายุที่อยู่ตามลำพัง โดยอาศัยชุมชนเป็นฐาน
และอาสาสมัครในพื้นที่เข้ามามีส่วนร่วมในการดูแลผู้สูงอายุที่ช่วยเหลือ
ตัวเองไม่ได้ (Digitalization and Innovation)

7. พัฒนาระบบสวัสดิการสังคมให้แก่ผู้สูงอายุอย่างรอบด้าน
เชื่อมประสานข้อมูลผู้สูงอายุที่ประสบปัญหาผ่านคณะกรรมการพัฒนาคุณภาพ
ชีวิตระดับอำเภอ (พชอ) เพื่อกำหนดแผนการให้ความช่วยเหลือร่วมกัน
และประสานความร่วมมือและทรัพยากรจากทุกภาคส่วนทั้งภาครัฐ
เอกชน และประชาสังคมในรูปแบบประชารัฐ และ CSR (Cooperate
Social Responsibility) รวมถึงการจัดตั้งกองทุนสำหรับผู้สูงอายุยากไร้
และถูกทอดทิ้งในทุกพื้นที่ เพื่อที่จะสามารถให้ความช่วยเหลือผู้สูงอายุ
ในพื้นที่ได้อย่างทั่วถึง (Collaboration)

8. ส่งเสริมให้ทุกตำบลดำเนินโครงการโรงเรียนผู้สูงอายุ เป็นแหล่ง
เรียนรู้ทักษะ วิทยาการใหม่ ๆ และการเข้าสังคม ลดปัญหาผู้สูงอายุติดบ้าน
และภาวะซึมเศร้า ส่งเสริมให้ทุกพื้นที่จัดกิจกรรมสันทนาการ และทัศนศึกษา

ให้แก่ผู้สูงอายุอย่างสม่ำเสมอ มีบริการรถรับส่งให้กับผู้สูงอายุที่ไม่สามารถเดินทางด้วยตนเองได้ (Collaboration)

9. แสวงหานวัตกรรมใหม่ ๆ ในการจัดสวัสดิการสังคมให้แก่ผู้สูงอายุ เพื่อตอบสนองต่อปัญหาและความต้องการของผู้สูงอายุแต่ละราย อาทิ การมีบริการ Home Visit เพื่อเยี่ยมและติดตามผู้สูงอายุที่อยู่ตามลำพัง บริการเตือนความจำสำหรับผู้สูงอายุที่ต้องทานยาหรือพบแพทย์สม่ำเสมอ การจัดบริการอาหารปรุงสดแก่ผู้สูงอายุติดเตียงที่ยากจน (Meal on Wheel) บริการจ่ายตลาดให้แก่ผู้สูงอายุ บริการตัดเล็บ อาบน้ำให้แก่ผู้สูงอายุ บริการพาผู้สูงอายุไปพบแพทย์ตามนัด เป็นต้น (Innovation)

10. ส่งเสริมให้ผู้สูงอายุสามารถอยู่ในชุมชนได้อย่างปลอดภัย และมีความสุขตามอัตภาพ ลดอัตราการส่งผู้สูงอายุเข้าสถานสงเคราะห์ โดยมอบหมายองค์กรปกครองส่วนท้องถิ่นทุกแห่งทำแผนรองรับกรณีผู้สูงอายุถูกทอดทิ้ง โดยพัฒนาระบบการดูแลทางสังคมของชุมชน และเสริมบทบาทอาสาสมัคร และ Care Giver ให้มีบทบาทที่ชัดเจนและเป็นรูปธรรมมากขึ้น รวมถึงส่งเสริมให้มีสถานรับเลี้ยงผู้สูงอายุช่วงกลางวัน แบบไปเช้า เย็นกลับ สำหรับครอบครัวชนชั้นกลาง ที่ไม่สามารถดูแลผู้สูงอายุได้เนื่องจากภาระหน้าที่การทำงาน (Collaboration)

บทสรุป

ประสบการณ์การฝึกอบรมและศึกษาดูงาน ณ ประเทศญี่ปุ่น ในหลักสูตรพัฒนาสมรรถนะข้าราชการระดับชำนาญการพิเศษ ปี 2018 ทำให้ผู้ศึกษาได้เห็นตัวอย่างที่มีค่าในการนำมาประยุกต์ใช้ในการกำหนดแผนยุทธศาสตร์เพื่อพัฒนาคุณภาพชีวิตของผู้สูงอายุจังหวัดบุรีรัมย์

ความคิดสร้างสรรค์ (Innovation) การใช้เทคโนโลยีและการจัดการฐานข้อมูลขนาดใหญ่ (Digitalization) และการประสานความร่วมมือ (Collaboration) เป็น 3 องค์ประกอบหลักสำคัญที่จะทำให้ยุทธศาสตร์การพัฒนาคุณภาพชีวิตของผู้สูงอายุเกิดผลเป็นรูปธรรมได้ โดยให้ความสำคัญกับการจัดการภาครัฐสมัยใหม่ (New Public Service) และการเปิดโอกาสให้ทุกภาคส่วนเข้ามามีส่วนร่วมในการบริหารจัดการปัญหาสังคม (Public Private Partnership) โดยกำหนดตัวชี้วัด และค่าเป้าหมายร่วมกัน ตลอดจนแชร์ความเชี่ยวชาญของแต่ละสาขา เพื่อเตรียมความพร้อมของจังหวัดบุรีรัมย์เข้าสู่สังคมสูงวัยแบบเต็มขั้นในอีกไม่กี่ปีข้างหน้าต่อไป